

DEVELOPMENT OF APPLIED AND DECORATIVE ART SKILLS OF CHILDREN AT PRESCHOOL AGE THROUGH FINE ARTS ACTIVITIES

Gergana Mihaylova

Sofia University St. Kliment Ohridski, Faculty of Educational Studies and the Arts, Bulgaria,

gerganammihailova@gmail.com

Abstract: This publication presents the opportunities which applied and decorative art, one of the most ancient form of artistic activity opens to children's development. Being an indispensable part of human aesthetic needs, it can be seen in every form of everyday life. Some of the works of applied art carry an entirely utilitarian meaning (clothes, dishes, furniture), and hence their decoration is quite consistent with the very practical purposes. While another part of the artefacts discussed demonstrate applied-decorative character - embroidery, fabrics, murals etc., and their formation can be conditional to a certain extent, in terms of the motives and plots employed. This article traces down different aspects of the very development of this art, along with an analysis of its modern application. We argue that the development of this type of art can be considered as a system that upgrades the skills of children, and therefore has to be included in the curriculum of "Fine Arts" in the kindergarten, especially when it comes to its specifics, techniques, guidelines and prospects for successful pedagogical interaction.

A special emphasis in the article is put on the training in decorative drawing, application and modeling in terms of expressiveness, and the meanings of all components used, such as decoration, color, composition and shaping.

Keywords: applied and decorative art, ornament, decoration, composition, shaping, visual arts

Applied and decorative art, ornament, decoration, composition, shaping, fine arts

РАЗВИТИЕ НА ПРИЛОЖНО - ДЕКОРАТИВНОТО ИЗКУСТВО В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ ЧРЕЗ ИЗОБРАЗИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ – ПРИЛОЖЕНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Гергана Михайлова Михайлова – Недкова

СУ “Св. Климент Охридски”, ФНОИ, България, gerganammihailova@gmail.com

Резюме: Настоящата публикация представя приложно - декоративното изкуство, като едно от най-древните и многообразни видове изкуства. Приложно-декоративното изкуство е дял на изобразителното изкуство, неговата функционалност е насочена към практическите и естетически нужди на човека, изразена чрез оформлението на бита и интериора. Част от творбите на приложното изкуство имат утилитарно значение (облекла, съдове, мебели), чиято украса е съгласувана с практическото им предназначение. А друга част имат приложно-декоративен характер (везба, тъкани, стенопис), при оформянето на която се допуска голяма условност, в изпълнението на мотивите и сюжетите. Научната публикация в теоретичен аспект проследява историческото развитие и съвременни форми на приложение на декоративно-приложното изкуство. Разглежда се развитието на този вид изкуство, като система от надграждане на изобразителните способности на децата в учебното съдържание на направление „Изобразително изкуство“ в детската градина - специфики, техники, насоки и перспективи за успешна педагогическа работа. Акцент върху изследвания проблем е заложеното обучение по декоративно рисуване, апликиране и моделиране по отношение на изразността в компонентите на украсата и декорацията, цвета, композицията и формообразуването.

Ключови думи: приложно-декоративно изкуство, орнамент, декорация, композиция, формообразуване, изобразителни дейности

1. УВОД

Актуалността на поставената проблематика се състои в запознаването на децата с едно от пластичните изкуствата, с богати древни корени, с практическа приложимост и естетически качества. Приложното и декоративно изкуство е синтез от тези два вида изкуства, които за разлика от изящните изкуства има практическа насоченост и в същото време създават естетическа наслада. В академичната литература водещи специалисти и изкуствоведи не само в България нямат единно мнение за класификация и определяне на тези изкуства, но те са съществена част от човешкото творчество и присъстват в образователната система

още от ранна детска възраст.¹ Може да се твърди, че всички видове изкуства създават у децата чувство на прекрасно, но декоративното изкуство е до известна степен по-достъпно освен красотата си и с простотата на композицията на произведенията му и с практическата си приложимост.² Освен това, чрез този вид изкуство децата се докосват и до изящни примери на българската самобитност, култура и наследство.

В публикацията е направен опит да се маркира част от приложението на декоративно-приложното изкуство чрез изобразителните дейности реализирани в образователно направление „Изобразително изкуство“ в детската градина.

2. СПЕЦИФИКА НА ПРИЛОЖНО-ДЕКОРАТИВНОТО ИЗКУСТВО В БЪЛГАРИЯ

От съвременна гледна точка е трудно да се дефинира с точност приложното изкуство. Дали е „приложно, декоративно-приложно, само декоративно или декоративно-пластическо“³ не може да се определи. В интернет търсачката при изписване на „Приложно изкуство“ в една от най-разпространените енциклопедии се описва като функционално и естетически издържано изкуство и примерите, които са дадени за него включват мебелиерство, изделия от метал, текстил, дърворезба, часовници, посочени са някои от изделията на полиграфията, също така текстил, керамика (вази, чаши, съдове), бижутерство, стенописи и мозайка.⁴ В същата енциклопедия, при изписване на „декоративно изкуство“ то е съотнесено с приложното изкуство като дял на пластичните изкуства и неговата функционалност е предназначена в оформителското, ансамблово, интериорно и екстериорно пространство. Изтъкната е съществена разлика с приложното изкуство, с не толкова ясно изявената практичност на предметите и изделията, а с тяхната художественост и естетичност. Посочени са следните видове: декоративно живопис и скулптура, мозайка, стъклопис, резба върху различни материали, кован метал, декоративни тъкани, сценография, ландшафна украса, площадна и улична украса, флористика и др.⁵ Интересно е да се види дефиницията изведена от Енциклопедия Британика⁶ за „декоративно изкуство“, че неговата функционалност е насочена към дизайна и декорацията на предмети, които се ценят най-вече заради полезността си, а не заради естетическите им качества. Според тях стоките и предметите свързани с декоративните изкуства включват: керамиката, стъклените изделия, кошничарството, бижутата, металните изделия, мебелите, текстилът, облеклото и др. В така изведената дефиниция, те ясно отбелязват, че отделянето на декоративните изкуства от формите на изкуство като живописата и скулптурата е съвременно разграничение.

Необходимо е да се направи следното уточнение изведено от специалистите от БАН в „Енциклопедия на изобразителните изкуства“ (1980-1987), където се отбелязва следното определение: Българското „Приложно-народно изкуство“, което има дълбоки корени в древността и е тясно свързано с употребата и украсата на къщата, и нуждите на семейно-битовия живот. В известна степен негови произведения се явяват продуктите на домашната работа на жените, предимно на облеклото, състояща се от: „тъканите, носите някои видове килимарство, бояджийство, приготвяне на някои от накитите“ (колани, сукаи⁷, убриси⁸ и др.).⁹

¹Перефрази: Захариев Р. Декоративно-приложни изкуства, архитектура, пространствено оформление, дизайн и визуална комуникация в системата на общото образование. Сборник с научни доклади на БАН „Дизайн – рекламен, индустриален, моден и декоративно-приложни изкуства“, София, Издателство ЛИК 2003, ISBN954-607-702-X, с.28

²Перефрази: Ангелова Л., Пл. Легкоступ Теория и методика на изобразителното изкуство. Изд. Просвета София, 2014, ISBN 978-954-01-3039-2, с. 39;174-179

³Цит. Василчина В. Трудната биография на Музея за приложно изкуство. сп. Култура, Брой31(2598), 23 юли 2004 <https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/10042>

⁴Интернет енциклопедия Уикипедия: Приложно изкуство https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%BE_%D0%B8%D0%B7%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

⁵Интернет енциклопедия Уикипедия: Декоративно изкуство https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE_%D0%B8%D0%B7%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

⁶Encyclopedia Britannica: Decorative art| Definition, Examples, &Facts <https://www.britannica.com/art/decorative-art>

⁷Интернет енциклопедия Уикипедия. Сокай - старинен вид женски накит за глава, вид диадема, шапчица от облечена мукава, бродирана с коприна, която се носи под кърпата <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BA%D0%B0%D0%B9> Достъпен към 10.04.2016

⁸Интернет енциклопедия Уикипедия. Убрус –(гръцки ιαυδύλιον) „Образ неръкотворен“, това е иконографско изображение на Христос, при което се представя само главата на божия син върху кърпа. Това изображение е известно в Европа като плащаница <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B1%D1%80%D1%83%D1%81> Достъпен към 10.04.2016

⁹Цит. Енциклопедия на изобразителните изкуства в България в три тома. Том Трети, Издание на БАН, София 1987,с.458

Изработените продукти са предимно в ярки тонове, първоначално украсени само с обикновени черти от линии, знаци – символи. По-късно се наблюдават композиции с растителни или геометрични орнаменти, по-рядко се срещат композиции с фигури, докато постепенно се достига до високо художествено ниво на изработка.

Българското народно приложно изкуство, на чиято база се развиват художествените занаяти има своите стабилно основи, крепящи се на богато наследство от древногръцки, тракийски, римски, византийски, славянски и прабългарски култури. Те се утвърждават във времето и добиват специфичен народностен облик, чиито постижения и изяви имат художествена стойност. Тук могат да се открият керамиката и грънчарството, като едни от най-разпространените приложни народни изкуства. Каменоделството също има своите богати традиции, изразени в многобройни високохудожествени паметници в каменната пластика. Така и дърворезбата има широко развитие в украсата на народната къща, църква, порта и др., чрез сложни композиционни форми и орнаменти.

Това богато културно наследство на декоративно-приложното изкуство има своето историческо развитие, минава през различни периоди. Обособяват се отделни видове и жанрове, но всички те имат своята безспорна връзка с фолклорната традиция, обреди и обичаи. Според Саша Лозанова водещ специалист, изследовател, изкуствовед „закономерностите на развитие на съвременните творчески процеси ... са тясно свързани с механизма на възпроизвеждане и следване на фолклорната традиция, а от друга страна тези процеси на художествено развитие и характера на създаваните творби от гледна точка на това, което наричаме „национална специфика и своеобразие“ – категории с еднаква степен приложими и към фолклорното наследство и към съвременното професионално творчество.“¹⁰

Съвременните измерения на т. нар. „изкуства на средата“ са мащабно отразени в книгата (албум) „120 години българско изкуство: Приложно, декоративно, монументално“ (2014)¹¹. В предговора и са визирани основни аспекти на многопластовата и съпътстваща динамика на българското приложно и декоративно изкуство, преминаващи в различни непрестанно променящи се процеси на възход, трансформиране от една художествена форма в друга в синтез с архитектурата и средата. Всички тези процеси на развитие и обособяване се дължат и на един съществен момент състоящ се в преминаването от ръчно към машинно производство от занаят в индустрия.

Друг съществен паралел на изкуствата през целия XX в. се явява стремежа към европейското и баланса на „градското“ и „светското“. Освен това XX в. бележи „мащабни политически, социални и икономически обрати, които оказват съществено влияние върху изкуствата на средата.“¹² От позицията на настоящите художествени тенденции трябва да се отбележи и навлизането на новите технологии, които от своя страна създават условията за развитие и преминаване от „предметно към дигитално начало“¹³

Приложно-декоративното изкуство е свързано и с дизайна, с художествената промишленост, както и с архитектурата но в настоящата публикация това не е обект на внимание.

3. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ПРИЛОЖНО-ДЕКОРАТИВНОТО ИЗКУСТВО В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ – МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Приложно – декоративното изкуство е обект на приложение в обучението на децата в детската градина, чрез изобразителната дейност, по-конкретно чрез декоративното рисуване и моделиране. Това е заложено в програмата на образователно направление „Изобразително изкуство“ във вертикален план в трите образователни ядра: „Художествено възприемане“, „Изобразителни материали и техники“, „Изобразително творчество“ и в хоризонтала във възрастов план, чрез проследяване на очакваните резултати и постиженията на децата. Друг съществен момент заложен в програмата е създаването на възможности за запознаване на децата от предучилищна възраст с национални ценности и традиции, като целта е да се съхрани и предава националната идентичност. Според наблюденията ни това би могло да се постигне именно, чрез декоративно-приложните изкуства и тук ще се направи опит да се демонстрират основите във възрастов план, чрез специфичните техники на работа и методически похвати. Това е амбициозна задача, стояща пред педагозите, които са посредник и ментор в този процес на педагогическо взаимодействие. Чрез изобразителните дейности и конкретно, чрез декоративното рисуване, част от приложно-декоративната

¹⁰ Цит. Лозанова С. Фолклорната традиция в съвременното декоративно-приложно изкуство. Академично издателство „Професор Марин Дринов“, София 2005, ISBN 954-430-883-0, с. 10

¹¹ Състав Василчина В. и др. 120 години българско изкуство: Приложно, декоративно, монументално. Фонд на поддръжане на изкуствата в България, София 2014, ISBN 978-954-92591-5-5, с.004-007

¹² Цит. Пак там с. 005

¹³ Цит. Пак там с. 005

дейност, както по-горе се отбеляза е важно да се опознае и развие връзката стояща в компонентите на украсата, цвета, композицията, детайлите и формата. Важен момент е поэтапното въвеждане на основните изразни средства в приложното изкуство – ритъм и симетрия и разбира се същото се отнася и до използването на цвета, като изразно средство. Това е добре да стане постепенно, чрез разнообразни изобразителни задачи, в теми, предмети и обекти от заобикалящата детето действителност. Например може да се започне с ярки цветове контрастни съчетания и да се завърши с отенъците на топлите и студените цветове съчетания.¹⁴

Развитието на изобразителните способности на децата започва в първа възрастова група (3-4 годишни). Тук съвсем естествено биха могли да се очертаят, леко да се маркират някои елементи дори и на приложното изкуство, в овладяването на първо място на работата със съответните изобразителни материали. Важно е да се изградят умения за рисуване, създаване на изобразителни навици, с овладяването на прости изобразителни форми, а украсата и декорирането им да е в по-късен етап. Развитие на сетивността чрез рисуване с пръсти, в апликирането, чрез залепване на разнообразни материи освен хартия – памук, прежда, в моделирането пластичността със съответния материал – пластилин или глина, с използване на достъпни за възрастта техники, като овалване, сплескване и налепване.¹⁵

Обучението по декоративно рисуване в детската градина е удачно да започне във втора възрастова група (4-5 годишни). Децата в тази възраст вече са овладели основните свойства на изобразителните материали. Тук могат да се поставят конкретни задачи за декорация, с графичен материал (цветен молив), като се следват дадени визуални схеми, съдържащи комбинации от достъпни и познати форми (геометрични и др.), както и редуването на два цвята. Това освен развиване на специфика в изобразителните способности и постижения на децата, създава у тях комбинативно мислене, чувство за ритъм, усет за цветовете. В декоративното моделиране – изработване на проста, позната форма, като, паница, чаша, но с включване на допълнителни техники, като вдлъбване, изтегляне, налепване, гравирание.¹⁶

В трета възрастова група (4-6 годишни) се усложняват изобразителните задачи в декоративното рисуване, като разположението на украсата от декоративни елементи е симетрична, по посока на съответната форма, в комбинация и редуване на свободно рисуване в различни посоки на линии с върха на четката, с цяла четка и чрез печатане, използване на красиви цветове хармонии. При декоративното моделиране се използва друг материал – металното фолио, чрез обобщени прости декоративни форми по предварителна рисунка се нанасят вдлъбнати и изпъкнали линии за изработка на поздравителна картичка.¹⁷

Децата от четвърта група (7-8 годишни) самостоятелно планират дейността си. Имат изразен усет за композиционно подреждане, симетрично разположение на декоративните елементи в съответното поле и форма в ляво, в дясно и огледално. Свободно използват комбинация от похвати и изобразителни техники на изпълнение и умело комбинират като ползват цветове нюанси в светло и в тъмно.¹⁸

Разгледаните примери са малка част възможностите за приложение на декоративно-приложното изкуство. Чрез овладените техники и похвати децата постепенно развиват и обогатяват познанията си, което дава възможност да създават разнообразни продукти в изобразителната си дейност. По естествен път това възпитава у тях усет към красивото, към заобикалящата ги среда и до развитието на художествен вкус и отношение към българските традиции и култура.

¹⁴ Mihailova G. Application of Bulgarian applied decorative art in the artistic activities of kindergarten children. In: Bozhidar Angelov, R. Engels-Kritidis, D. Kostrub, & Robert Osad'an (Eds.) Specific issues of contemporary preschool education in Bulgaria and Slovakia, St. Kliment Ohridski University Press, Sofia, 2018, ISBN:978-954-07-4388-2, p.351

¹⁵ Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Първа възрастова група (3-4 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2018, ISBN 978-954-01-3754-4, <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knjika-za-3-4-g> с.13, 21,23

¹⁶ Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Втора възрастова група (4-5 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2017, ISBN 978-954-01-3534-2, <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knjika-za-4-5-g> с. 17, 21, 25, 30

¹⁷ Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Трета възрастова група (5-6 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2017, ISBN 978-954-01-3534-2 <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knjika-za-5-6-g> с. 10, 16, 22

¹⁸ Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Четвърта възрастова група (6-7 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2017, ISBN 978-954-01-3535-9 <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knjika-za-6-7-g> с. 14, 28

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата публикация представи Декоративно-приложното изкуство като неизменна част от пластичните изкуства. В кратък обзор беше представена спецификата му на развитие в България и съвременните му форми на проявление, като бяха изтъкнати някои от теоретичните формулировки на водещи в областта специалисти изследователи.

В методически аспект бяха маркирани малка част от постепенното усвояване и усложняване на изобразителни техники и похвати и приложението им, чрез изобразителните дейности в декоративното рисуване и моделиране. Перспективите за продължаващо развитие и навлизане по-детайлно в света на декоративно-приложното изкуство, чрез изясняване на художествени понятия в следващия образователен етап на децата - в начална училищна възраст е обект на анализ в следващи публикации и изследвания.

5. БЕЛЕЖКИ

Като пример за методическа работа в детската градина свързан с приложно-декоративната дейност може да бъде посочени:

Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Първа възрастова група (3-4 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2018, ISBN 978-954-01-3754-4, <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knijka-za-3-4-g> с.13, 21,23

В тази възрастова група дадените примери са маркирани на такъв тип дейност като овладяване рисуването с четка и водни или темперни бои – изтегляне на линии, печатане при украса на „топки на елха“ в темата: „Коледна елха“. Използване на същия похват, но с клечка с тампонче (за уши), отново като украса на великденски яйца. При апликирането -работа с разнородни материи – като хартия, преди и салфетки, при създаване на мартеници под формата на поздравителни картички в темата: “Мартеници”

Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Втора възрастова група (4-5 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2017, ISBN 978-954-01-3534-2, <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knijka-za-4-5-g> с. 17, 21, 25, 30

Примери за декоративното рисуване с графичен материал в темата: „Цветен тапет или десен за тапет“ е насочен към самостоятелно създаване на собствен проект, като се запълни дадена мрежа и в подкрепа се ползват визуални схеми с по-прост (един символ – например слънце) и леко усложнен алгоритъм (две фигури в различен цвят), съдържащи комбинация от познати геометрични или др. форми. Редуването е освен във формите и в съответните два цвята. Друг тип декоративно рисуване с живописен материал и съответно с темперна или водна боя е темата: „Делва“ Делвата е маркирана в бледожълт цвят и от децата се очаква следвайки форманта и да я украсят, като комбинират плътна и тънка линия, чрез техниката изтегляне в два цвята, или комбинацията на вълнообразна и права линия, рисуване на кръг и квадрат. Пример за декоративно моделиране в пряка връзка с приложно-декоративното изкуство са обредните хлябове, които в случая са само маркирани, и по-скоро работата е със соленото тесто, като пластичен материал и съвсем елементарната украса с разточени парчета ,подредени в определена последователност, допълнени, чрез налепване на тиквени семки.

Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Трета възрастова група (5-6 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2017, ISBN 978-954-01-3534-2 <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knijka-za-5-6-g> с. 10, 16, 22

Установяване на декоративен усет, усет за ритъм и симетрия, при украсата на чиния, чрез сложна комбинация от разнообразни елементи, графични знаци, начупени линии и др. в темата: „Декоративни елементи“. Споменатото метално фолио се прилага, чрез изобразяване на несложна композиция, например цвете, като съответните детайли и украсителни елементи се нанасят с помощта на молив чрез вдлъбнати линии, като самото фолио е подложено върху твърд картон, , а когато се обърне наобратно и се нанесат линии в лицевата част те са изгъкнали и така могат да бъдат създадени разнообразни прости композиции.

Ангелова Л., Г. Михайлова Изобразително изкуство за Четвърта възрастова група (6-7 годишни) познавателна поредица „Чуден свят“, изд. Просвета, София, 2017, ISBN 978-954-01-3535-9 <https://www.e-uchebnik.bg/product/chuden-svyat-izobrazitelno-izkustvo-poznavatelna-knijka-za-6-7-g> с. 14, 28

Като част от приложното изкуство и свързано с обредните обичаи в навечерието на Нова година, на някои места и в деня на Коледа, се чества обичая сурвакане. В него ръчно изработената сурвачка от дрянов клон се украсява с комбинация от вълна, памук, прежда, нанизани сушени плодове, зеленчуци и семена, пуканки и др. Всеки един от тези украсителни елементи носи съответна символика в наричането за плодородие и берекет през Новата година. Подходящо е изработването и въвеждането в обичая да се приложи именно в тази възрастова група. Децата могат да разберат символиката от отделните елементи от украсата, емоционално да се потопят в същността на празника. В подобна стиллова тематика е свързан и обичая с

„писаните яйца“ на Великден. Примери за декоративно изписване с многообразие от растителни или животински форми, които децата могат да разполагат върху например сварени яйца с дървена пръчка потопена във восък и така да изписват яйцата, след което да ги обагрят, в ярки естествени цветове, като използват памучна боя, сварени листа от лук, червено цвекло и др. Друг вариант за работа е децата да създадат свои проекти за „писани“ яйца, като използват смесена техника, при която първо линейно да оформят декоративните елементи на украсата, с маслен пастел или восъчна свещ, а след това оцветят с разреждана водна боя.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелова, Л. (2014). Пл. Легкоступ Теория и методика на изобразителното изкуство. Изд. Просвета София, 2014, ISBN 978-954-01-3039-2, с. 39;174-179
- Василчина, В. (2004). Трудната биография на Музея за приложно изкуство. сп. Култура, Брой31(2598), 23 юли 2004 <https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/10042> Достъпно към 21.09.2022
- Василчина В. и др. (2014). 120 години българско изкуство: Приложно, декоративно, монументално. Фонд на поддържане на изкуствата в България, София 2014, ISSN978-954-92591-5-5, с.004-007
- Енциклопедия на изобразителните изкуства в България в три тома. Том Трети, Издание на БАН, София 1987,с.458
- Захариев, Р. (2003). Декоративно-приложни изкуства, архитектура, пространствено оформление, дизайн и визуална комуникация в системата на общото образование. Сборник с научни доклади на БАН „Дизайн – рекламен, индустриален, моден и декоративно-приложни изкуства“, София, Издателство ЛИК 2003, ISBN954-607-702-X, с.25-34
- Лозанова, С. (2005). Фолклорната традиция в съвременното декоративно-приложно изкуство. Академично издателство „Професор Марин Дринов“, София 2005, ISSN 954-430-883-0, с. 10
- Mihailova, G. (2018). Application of Bulgarian applied decorative art in the artistic activities of kindergarten children. In: Bozhidar Angelov, R. Engels-Kritidis, D. Kostrub, & Robert Osad'an (Eds.) Specific issues of contemporary preschool education in Bulgaria and Slovakia, , St. Kliment Ohridski University Press, Sofia, 2018, ISBN:978-954-07-4388-2, p.350-359
- Encyclopedia Britannica: Decorative art| Definition, Examples, &Facts <https://www.britannica.com/art/decorative-art> Retrived 27.08.2020
- Интернет енциклопедия Уикипедия: Приложно изкуство <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE> Достъпно към 27.09.2021
- Интернет енциклопедия Уикипедия: Декоративно изкуство <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE> Достъпно към 27.09.2021
- Интернет енциклопедия Уикипедия. Сокай - старинен вид женски накит за глава, вид диадема, шапчица от облечена мукава, бродирана с коприна, която се носи под кърпата <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BA%D0%B0%D0%B9> Достъпен към 10.04.2016
- Интернет енциклопедия Уикипедия. Убрус –(гръцки μαυδύλον) „Образ неръкотворен“, това е иконографско изображение на Христос, при което се представя само главата на божия син върху кърпа. Това изображение е известно в Европа като плащаница <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B1%D1%80%D1%83%D1%81> Достъпен към 10.04.2016